

Historieglimt 38

Lilleby – en drøm

Lilleby skole er vel det mest kjente anlegg som går under navnet Lilleby i dag. Det har en spesiell historie som gjemmer en gammel drøm. Et område ble i sin tid skilt ut fra Lillegården; en gård som for lengst er borte. Lillegårdens tun lå i trekanten mellom de tre gatene Jarleveien, Ladeveien og Stiklestadveien, der det 2013 ligger en bensinstasjon og en rekke mindre bedrifter. Går vi enda lengre tilbake, finner vi lystgården Jægers Hvile som lå bortover mot Ladebekken, som fløt der veien Ladebekken nå ligger. Det var den tidligere bygselplassen Ladebroen.

Lilleby, gårdsnummer 9, bruksnummer 59, ble utskilt fra Lillegården i 1875 og solgt til Peter Moxnæss. Hans drøm var å skape en hageby i dette området, men planene om jernbane over Lademoen laget strek i regningen eller tegningen. Meråkerbanen ble åpnet i 1880. Planen om å bygge en hageby ble likevel ikke skrinlagt. På bortsiden av jernbanelinja lå eiendommen Engstykket, Thomas Hirsch' gate 21, som ligger der fremdeles. Den var utskilt fra Rønningen gård allerede i 1843, men fra 1873 tilhørte den kjøpmann Rasmus Flor Kjelsberg som brukte det som landsted. Senere kjøpte han til den delen av Lilleby som ble avskåret av jernbanen og anla en allé fra jernbanen og opp til gården. På resten av Lilleby reiste det seg etter hvert mang en villa med hage i 1870- og 1880-åra. De aller fleste er nå borte. Ett unntak er Sandstad, Ladeveien 5, men hele fire av dem nevnes i Byleksikonet. La oss stanse litt ved disse fire eiendommene.

Engspretten, Ladeveien 3c, ble utskilt i 1883 og var senere barndomshjemmet til ordfører i Trondheim, Marvin Wiseth. *Rian*, Ladeveien 2b, solgte Peter Moxnæss i 1879 til skomaker John O, Rian. Tomta er nå brukt til industriformål. *Sandstad*, Ladeveien 5, ble fradelt i 1876 og solgt til Torsten C. Berg. Allerede året etter ble den kjøpt av los Hans Pedersen og hans bror Ulrik. Stedet ble barndomshjemmet til Hans Pedersens begavede barneflokk: Arkitekten professor Sverre Pedersen (1882-1971), lokalhistorikeren Ingrid Pedersen (1885-1962), metallurgen professor Harald Pedersen (1888-1945) og direktør for spesialskolene i Norge, Marie Lovise Pedersen (1893-1988). Nåværende eiere holder stedet i aller beste stand og fortjener takk for å holde litt av hagebydrømmen levende. *Tørstad*, Ladeveien 7, var opprinnelig en bygselplass under Rønningen gård og hadde flere eiere til den ble revet i 1971.

La oss se litt på det som går under navn av Lilleby i tillegg til det vi har nevnt hittil. Skolen i Ladeveien 1 er jo bygget ved det opprinnelige Lilleby og fikk naturlig nok dette navnet. Skolen ble bygget i årene 1909-1911, åpnet i 1911 med 28 klasserom. På grunn av det store barnetallet i strøket ble Lademoen skole fra 1906 full med det samme. Ny skole måtte bygges like ved.

Senere er det blitt vanlig å kalle store deler av området mellom jernbanen, Ladebekken og Nyhavna for Lilleby. Byplanen har fremdeles hele dette området primært for industri. Store bedrifter så som Aktiebryggeriet, Gassverket og Lilleby smelteverk har preget området. Mange av de ansatte ved bedriftene har også bodd i eldre eller nyere hus i området. Selv om Gassverket for lengst er nedlagt og Smelteverket også er en saga blott, har vi nå en tiltalende blanding av boligstrøk og industri. Boligene finner vi primært i leiegårder langs Ladeveien, Gardemoens gate og Stiklestadveien.

La oss se litt nærmere på hva som har ligget her tidligere. Om vi bruker navnet Lilleby om hele området mellom Ladebekken, Jernbanen og Nyhavna så har det rommet en vrimmel av hus og virksomheter. Det kunne vært skrevet en hel bok om områdets historie fra det var preget av gårdsbruk og lystgårder og til det fikk store og mindre bedrifter av ulikt slag og mange leiegårder også av ulik alder og størrelse. Den viktigste av de gamle gårdene som drev landbruk lengst var, Gardemoen som hadde sitt tun ved krysset Jarleveien og Stiklestadveien. La oss se nærmere på nedre og øvre del. Nedre del har en interessant historie med Strandveien, de mange arbeiderboligene, den flotte badestranda "Floridakysten" og videre med Aktiebryggeriet, Gassverket og Vinmonopolet. Krigen raserte alle hus på nedsiden av Strandveien og okkupasjonsmakten begynte byggingen av sitt veldige ubåtanlegg med Dora 1 og 2 og mange andre bygg. Det skulle bli det stortyske rikets nordlige flåtehavn. Planene var store! De preget utviklingen av Nyhavna. Utfordringen til dagens aktører er å skape et velplanlagt og godt byområde.

På øvre del av Lilleby ligger i tillegg til boligområdene, mange og ulike bedrifter. Det har vært påfallende mye utskifting av virksomheter de senere år. Utviklingen har vært like interessant som på nedre del. Det startet med landbruk og lystgårder som Gardemoen, Lillegården, Ladebroen og Jægers Hvile. Så kom to barnehjem som man ville ha i landlige omgivelser. Det begynte med et hjem for piker. Fra Lillegården ble det i 1864 fradelt en parsell til Jacob Wangbergs arvinger som hadde det til landsted, kalt Wangbergs Minde. I 1878 ble eiendommen omdøpt til Fridheim og overtatt av stiftelsen Barnehjemmet Fridheim, grunnlagt i 1872 og drevet til tyskerne beslagla det. De bygde sitt eget bygg som etter krigen ble det ombygd til leiligheter og revet i 1977. På Jægers Hvile på 46 mål ble det i 1907 oppført et barnehjem for gutter; tegnet av arkitekt Gabriel Kielland. Også det ble tatt av tyskerne. Etter krigen ble det solgt. Det står nå tomt med en minneplate fra Trondhjems historiske forening. Østligste del av Lilleby har i mange år vært preget av Lilleby smelteverk skapt av Harald Pedersen i Ladeveien 5 i 1927. Omkring smelteverket har det vært og er det en rekke ulike bedrifter. Grunnen til hele dette området ble utskilt fra Rønningen gård i 1834 og kalt Rønningssletta, senere populært kalt Dakota. Der smelteverket ble reist var det før et teglverk. Nidaros teglverk ble reist på et

landsted ved Ladebekken. Rønningsletta hadde også mange boliger. I ett av dem vokste krimdronningen Kim Småge opp.